

ETIKA VA BIOETIKANING FALSAFIY ASOSLARI. BIOETIKANING BUGUNGI KUNDAGI YUTUQLARI

G'iyosov Zayniddin Asamutdinovich
Toshkent tibbiyot akademiyasi,
Tibbiyot fanlari doktori, professor

Alimova Saboxat Gazievna
Toshkent tibbiyot akademiyasi,
Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi

Abduraxmanov Shaxriyor Zafar o'g'li
Toshkent Tibbiyot Akademiyasi
Menejment : Sog'liqni saqlash menejmenti fakulteti
3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bugungi kunda tibbiyot va sog'liqni saqlash uchun eng maqbul yechimlar biri bu axloqiy majburiyatlarga asoslangan, soha bo'yicha ta'lim oluvchilarga yetkazishdan iboratdur. Yaxshi tibbiy yechim yaxshi axloqiy qarorga teng bo'ladi. Shu sababli, bioetik bilimlar sohasi hayotiy soha sifatida paydo bo'lib XX asrning 70-yillari boshida paydo bo'lgan va biotibbiy texnologiyalarning xavfi va salbiy oqibatlariga duch kelgan odamlar tomonidan keng yoritilgan. U tibbiyotda texnologik qiyinchiliklarga javob sifatida paydo bo'lib, bu insoniyatning uzoq muddatli omon qolishi oddiy va barqaror sivilizatsiyaga aylanishi mumkin bo'lgan intuitiv tuyg'usi kabi yangi etikani ishlab chiqishda paydo bo'lishi mumkinligi haqida fikr bildirilgan.

Kalit so'zlar: bioetika, axloq, tibbiy yechim, sog'liqni saqlash, tibbiyot va biologiya, biotibbiy texnologiyalar.

Аннотация: В этой статье говорится, что одним из наиболее подходящих решений для медицины и здравоохранения на сегодняшний день является доведение до тех, кто получает отраслевое образование, основанное на этических обязательствах. Хорошее медицинское решение приравнивается к хорошему моральному решению. Поэтому область биоэтических знаний как область жизнедеятельности возникла в начале 70-х годов XX века и широко освещалась людьми, столкнувшимися с опасностями и негативными последствиями биомедицинских технологий. Он возник в медицине как ответ на технологические проблемы, и было высказано предположение, что это может произойти при разработке новой этики, такой как интуитивное чувство, что долгосрочное выживание человечества может стать простой и устойчивой цивилизацией.

Ключевые слова: биоэтика, этика, медицинское решение, здравоохранение, медицина и биология, биомедицинские технологии.

Annotation: This article says that one of the most appropriate solutions for medicine and healthcare today is to bring to those who receive industry education based on ethical obligations. A good medical decision is equivalent to a good moral decision. Therefore, the field of bioethical knowledge as an area of vital activity arose in the early 70s of the XX century and was widely covered by people who faced the dangers and negative consequences of biomedical technologies. It originated in medicine as a response to technological challenges, and it has been suggested that this may occur in the development of new ethics, such as the intuitive feeling that the long-term survival of humanity can become a simple and sustainable civilization.

Key words: bioethics, ethics, medical solution, healthcare, medicine and biology, biomedical technologies.

Kirish

Bugungi kunda bioetika haqida uchta turdagi haqiqat haqida gapirish kerak: tadqiqot yo‘nalishi, etik qo‘mitalar amaliyoti, o‘quv intizomi. Bioetikaning kelib chiqishi tibbiyot va biologiya katta ahamiyat kasb etadi. Inson faoliyatining oqibatlarini

axloqiy baholash va falsafiy tahlilni talab qiladi. Bugungi kunda tibbiyot va sogʻliqni saqlash uchun yaxshi yechimlar axloqiy majburiyatlarga asoslangan yechimlardir. Yaxshi tibbiy yechim yaxshi axloqiy qarorga teng boʻladi. Shu nuqtai nazardan, bioetik bilimlar sohasi hayotiy soha sifatida paydo boʻldi.

Tibbiy etika namunalari dastlab Ishaq ibn Al-Ruhaviy, Ar-Raziy, Ibn Sino, Maimonid tibbiy etika sohasidagi Gippokratning qadimiy merosidan ilhomlanib, Adab Al-tabibning ochiq axloqiy qadriyat tizimini yaratdi. Yevropa neogippokratizmdan farqli oʻlaroq, Adab Al-tabib qiymat tizimi moslashuvchan va koʻp funktsiyali hisoblanadi. U qadimgi bilimlarni XXI asrning bioetikasiga moslashtirishi mumkin. IX-asrga kelib, shifokor Ishaq bin Al-Ruhaviy tibbiy etika boʻyicha birinchi risola - Adab Al-tabib ni yozgan. Ushbu risolada Ruhaviy shifokorlarga “ruh va tananing himoyachilari” sifatida murojaat qiladi, bu yerda u musulmon shifokorining harakatlari va faoliyatlarini kuzatib boradi va tahlil qiladi. Al-Ruhaviy, oʻzining ishida bemorlarning oʻzaro munosabatlarining muammolarini hisobga olgan holda, tibbiyotni “insonparvarlashtirish” uchun juda koʻp ishlar qildi. U shifokorning maqsadi “Inson oilasiga, qarindoshlariga, doʻstlariga va hatto dushmanlarimizga ham yaxshilik va ezgulikni yetkazishdir” deb hisoblaydi.

Tibbiyot inson va uning organizmi, shaxsiyati, individualligi haqida tabiiy-ilmiy va ijtimoiy-gumanitar bilimlarning murakkab tizimidir. Ushbu bilimlar kasalliklarga qarshi kurashish va himoya qilish maqsadida odamlarning psixo-fiziologik jarayonlariga vakolatli ravishda aralashishga imkon beradi.

Bioetika, XX asrning 70-yillari boshida paydo boʻlgan va biotibbiy texnologiyalarning xavfi va salbiy oqibatlariga duch kelgan odamlar tomonidan “yordam soʻragan qichqiriq” boʻlgan. U tibbiyotda texnologik qiyinchiliklarga javob sifatida paydo boʻldi, bu insoniyatning uzoq muddatli omon qolishi oddiy va barqaror sivilizatsiyaga aylanishi mumkin boʻlgan intuitiv tuygʻusi kabi, faqat yangi etikani ishlab chiqishda paydo boʻlishi mumkin. Bioetika- bu biotibbiyotshunolik ilm-fan va sogʻliqni saqlash amaliyotining soʻnggi yutuqlarini keltirib chiqaradigan turli xil

axloqiy muammolarni tushunish, muhokama qilish va hal qilish bilan bog‘liq bo‘lgan tadqiqotlar, jamoatchilik muhokamasi va siyosiy yechimlar sohasi hisoblanadi.

Amerikalik faylasuf A. Jonsen fikrlariga ko‘ra, bioetikaning tug‘ilishi 1961 yilga to‘g‘ri keladi, deb fikrlaydi. Biroq, “bioetika “ termini AQShda ilmiy burilishlarga sabab bo‘lgan, dastlab 1970-yillarida Amerikalik onkolog Van Rensseler Potter (Van Rensselaer Potter) tomonidan “Bioetika kelajak uchun ko‘prik” (1971) kitobida ekologik etika maxsus yo‘lini bildirish uchun taklif bergan. Potterning asosiy g‘oyasi yer yuzida hayotni saqlab qolish muammolarini hal qilish, ilmiy va texnologik taraqqiyotning uzoq muddatli oqibatlarini (ayniqsa, biotibbiy texnologiyalar sohasida) hisobga olish uchun gumanitar va biologik fanlarning sa’y-harakatlarini birlashtirish zarurligiga bog‘liq deb hisoblagan. Aslida ham huddi shunday.

Bioetika bugungi hayotimizga qanchalik yordam berganini keling ko‘rib chiqamiz:

- ❖ kasalliklarga chidamli o‘simliklarni olib chiqadi, bu esa inson va tabiatga zararli bo‘lgan kimyoviy vositalardan foydalanmaslikka imkon beradi;
- ❖ mikroorganizmlar yordamida maishiy chiqindilarni qayta ishlash muammosini hal qildi;
- ❖ maxsus mikro-organizmlardan foydalanib, jahon okeanining suvlarini neft kimyosi mahsulotlaridan tozalashni olimlarga o‘rgatdi;
- ❖ kambag‘al mamlakatlarda ochlik bilan kurashish uchun arzon oqsilli oziq-ovqat ishlab chiqdi;
- ❖ oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash va saqlash uchun yangi texnologiyalarni ishlab chiqish yo‘l-yo‘rig‘ini ko‘rsatmoqda.

Biotexnologiya inson salomatligini saqlash va turli kasalliklarni davolashda yorqin istiqbollarni ochib berdi:

1. Turli xil dori-darmonlarni (insulin, somatotropin, interferon, turli xil vaksinalar, gibridomalar, monoklonal antikorlar va ko‘plab biologik faol moddalar) ishlab chiqarish uchun zarur bo‘lgan o‘simliklar, hayvonlar va inson oqsillarini olish. Ushbu

dorilar gepatit b, poliomielit va boshqa kabi kasalliklarni selektiv va yuqori sezgir tashxislash, oldini olish va davolash uchun ishlatiladi.

2.Inson tanasida dori-darmonlarning yo‘naltirilishi. Farmakologlar inson organizmiga dori-darmonlarni kiritishning yangi usullarini ishlab chiqishga harakat qilishadi.

3.Bir qator irsiy kasalliklarni tashxislash va keyingi davolash: miyopatiya, ruhiy kasalliklar, allergik diatez, qon kasalliklari, og‘ir immunitet tanqisligi va boshqa gen texnologiyasi inson genomini xaritalashga va embrionlarda gen yordamida tashxis qo‘yishga imkon berdi. Bu o‘ndan ortiq jiddiy kasalliklarni aniqlash va tegishli gen mutatsiyasining xususiyatini aniq belgilash imkonini berdi. Shifokorlarning fikriga ko‘ra, irsiy kasalliklarning prenatal diagnostikasi profilaktik faoliyatning ikkinchi poydevor toshi hisoblanadi.

Xulosa

Bioetikaning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, umuminsoniy qadriyatlarni biologik faktlardan alohida ajratmaslik kerak. Inson tabiatning bir qismidir, u sog‘lom oziq-ovqat, toza havo, toza suv, nafaqat ekologik boyliklar, balki insoniyatning omon qolishining asosiy sharti bo‘lgan hayvonlar, o‘simliklar, daryolar va tuproqsiz ham mavjud bo‘lolmasligini isbotlashdir. Bioetikaning maqsadi ilmiy va texnik yutuqlardan faqat inson va tabiat manfaati uchun foydalanishni ta‘minlaydigan axloqiy me‘yorlar, talab va printsipalar, boshqa mexanizmlarni ishlab chiqishdan iborat. Shunday qilib, bioetika bir qator chambarchas bog‘liq faoliyat turlarini o‘z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tom L. Beauchamp Principles of Biomedical Ethics. Tom L. Beauchamp - 1979 - Oxford University Press.
2. Ruth R. Faden , Tom L. Beauchamp , Nancy M. P. King a History and Theory of Informed Consent_ 1986

3. Robert M Veatch - Theory of the Medical Ethics, DALWKK W 50 V395t 1981; Витч Р. Модели моральной медицины в эпоху революционных изменений // Вопросы философии. 1994. № 3. С. 67-72.
4. Daniel Callahan. Bioethics. In: Encyclopedia of bioethics. Vol. 1. Ed. W.Th. Reich. N.Y. 1995.
5. <https://bioethics.jhu.edu/about/what-is-bioethics/>
6. <https://www.britannica.com/topic/bioethics>
7. <https://onlinelibrary.wiley.com/journal/14678519>
8. <https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/bioethics>